

ДИНАМІКА СТРУКТУРИ ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ ТОВАРІВ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ КРАЇНИ

У статті досліджено динаміку структури експорту та імпорту товарів України та виявлено вплив найсуттєвіших факторів на міжнародну торгівлю. Україна знаходиться не в стабільному економічному та політичному становищі, а отже зовнішньоекономічна діяльність за аналізовані роки є досить видозміненою. На основі аналізу показників експорту та імпорту, визначено напрямки удосконалення міжнародної торгівлі, які пов'язані із підвищенням ефективності зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові слова: експорт, імпорт, міжнародна торгівля, зовнішньоекономічна діяльність, трансформаційні процеси.

BONDAR O.,
TANASIENKO N.
Khmelnitsky National University

DYNAMICS OF STRUCTURE EXPORT AND IMPORT OF GOODS UKRAINE IN CONDITIONS OF TRANSFORMATION PROCESSES IN THE ECONOMY COUNTRY

The article discusses the dynamics of export and import of goods Ukraine, and are revealed the influence of the most significant factors on international trade. Ukraine is not in a stable economic and political situation, and therefore the foreign economic activity for the analyzed years in this article is quite modified. Based on the analysis of indicators that indicate on the export and import, determined directions of improving of international trade, which are connected with increase of efficiency of foreign economic activity. A major factor in the development of the competitiveness of the national economy of any country is the hers development of foreign trade. Based on the analysis of international trade it is possible to determine the main hers shortcomings and to shape the direction of improvement of foreign economic activities that will develop the economy of a particular country in the future. Ukraine is affected by many significant factors that change hers economy, on the basis of the analysis of export-import operations, information can be obtained about the state of the economy and the development of its relations with other countries in international trade. Relationships with different countries are constantly changing. With some countries, such relationships are reduced to a minimum level, while with others countries, on the contrary, are being strengthened and growing. The analysis of the indicators of export and import will make it possible to determine the directions of improvement of international trade, which are connected with the increase of the efficiency of foreign economic activity. In general, such an impact will allow to develop the Ukrainian economy and further to function effectively in the field of international trade. For today, Ukraine carries out its foreign economic activity with more than two hundred countries. In recent a few years the composition of goods that exported from Ukraine is almost unchanged. Important place in the study of foreign trade activities of Ukraine is the analysis of the geographic structure of exports and imports of goods. In order to investigate the state of international trade of Ukraine, also important to analyze the commodity structure of Ukraine's foreign trade in the last year. So, with the improvement of foreign economic activity follows the development of the Ukrainian economy and effective functioning in the field of international trade.

Keywords: export, import, international trade, foreign economic activity, transformation processes.

Вступ. Основним фактором розвитку конкурентоспроможності національної економіки будь-якої країни є розвиток її зовнішньоекономічної діяльності. Грунтуючись на аналізі міжнародної торгівлі можна визначити основні її недоліки та сформувані напрямки покращення зовнішньоекономічної діяльності, що безумовно вплине на розвиток економіки країни.

Зважаючи на завдання підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної економіки, зростання добробуту населення, покращення рівня життя, питання міжнародної торгівлі залишається досить актуальним. В умовах, коли економіка України зазнає впливу багатьох суттєвих факторів: сприятливих ззовні умов для розвитку зовнішньої торгівлі, перешкод внутрішнього характеру – воєнно-політичного конфлікту на сході країни, погіршення економічних відносин із Російською Федерацією, саме завдяки аналізу динаміки експортно-імпортних операцій можна отримати інформацію про те, наскільки розвинені її зв'язки з іншими країнами, визначити перспективи розвитку, розробити стратегії, які в подальшому покращать функціонування економіки, в тому числі і міжнародної торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань розвитку зовнішньоекономічної діяльності України займалися такі вітчизняні науковці, як А.І. Сухоруков, І.В. Недін, О.С. Власюк [1]. Стан міжнародної торгівлі нашої країни проаналізовано у роботах таких дослідників як: Я.А. Жаліло [2], Г.І. Мисик [3], В.М. Кремень, О.І. Кремень [4] та інших.

Постановка завдання. Метою статті є: дослідження тенденцій експортно-імпортних операцій, на їх основі аналізування стану міжнародної торгівлі, найрозвинутіших напрямків експорту України, та найважливіших імпортованих товарів у нашу країну за сучасних умов трансформаційних процесів в економіці країни; встановлення основних факторів, що здійснюють вплив на динаміку зовнішньоекономічної діяльності; визначення напрямів удосконалення міжнародної торгівлі.

Викладення основних результатів дослідження. В умовах глобалізації та посилення інтеграційних процесів розвиток зовнішньоторговельної сфери є одним з головних чинників конкурентоспроможності національної економіки. У період системної трансформації економіки України відбуваються істотні зміни у зовнішньоторговельній діяльності, наслідки яких мають різновекторний вплив на стан економічної безпеки. Тому аналіз тенденцій та змін у сфері зовнішньої торгівлі важливий для прийняття ефективних управлінських рішень та внесення обґрунтованих коректив в економічну політику держави [5, с. 48].

Важливе місце у дослідженні зовнішньоекономічної діяльності України займає географічна структура експорту-імпорту товарів, тому проаналізуємо її, використовуючи дані табл. 1.

Таблиця 1

Географічна структура експорту-імпорту товарів (млн. дол. США) [6]

Роки	Усього ¹	Країни СНД	Інші країни світу	Європа	Країни ЄС (28)	Азія	Африка	Америка	Австралія і Океанія
Експорт									
2010	51405,2	18740,6	32664,6	13829,6	13085,3	13715,4	3018,7	2000,0	28,4
2011	68394,2	26177,0	42217,2	18442,4	18021,5	17737,8	3344,2	2552,3	29,8
2012	68830,4	25318,6	43511,8	17424,0	17123,7	17681,1	5638,2	2607,7	50,9
2013	63320,7	22077,3	41243,4	17064,2	16758,6	16813,0	5094,7	2163,6	40,1
2014 ²	53901,7	14882,3	39019,4	17122,1	17002,9	15350,9	5098,2	1372,2	23,5
2015 ²	38127,1	7806,1	30321,0	13248,3	13015,2	12378,9	3803,3	785,6	13,6
2016 ²	36361,7	6031,5	30330,2	13790,1	13496,3	11796,3	3865,1	735,2	18,3
Імпорт									
2010	60742,2	26697,4	34044,8	20004,5	19151,4	10023,3	874,4	2879,4	261,4
2011	82608,2	37212,4	45395,8	27065,9	25805,8	13279,9	940,6	3913,9	194,0
2012	84717,6	34497,2	50220,4	27569,6	26237,2	17140,5	851,3	4446,7	195,7
2013	76986,8	27941,6	49045,2	28566,2	27046,5	15237,3	749,8	4339,9	93,7
2014 ²	54428,7	17276,9	37151,8	22383,0	21069,1	10848,3	679,9	3021,5	182,2
2015 ²	37516,4	10485,5	27030,9	16665,3	15330,2	7235,8	601,7	2336,6	169,6
2016 ²	39249,8	8565,4	30684,4	18470,2	17140,8	8920,5	553,9	2594,8	120,6

¹ З урахуванням не розподілених обсягів товарів.

² Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополь та частини зони проведення антитерористичної операції.

Проаналізувавши показники таблиці 1 можемо говорити про те, що загальна сума і експорту, і імпорту України зростала до 2012 року, у 2013 дещо знизилась, а починаючи з 2014 року почала і зовсім скорочуватися. Це можна пов'язати з тим, що не враховувалась сума експорту та імпорту тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополь та частини зони проведення антитерористичної операції. Також економіка країни крім того зазнала і інших видів впливу і разом усе це дало зниження показників міжнародної торгівлі.

Протягом досліджуваного періоду найбільше екпортувалося до країн СНД, Європи, країн Європейського Союзу, Азії та інших країн світу. Експорт до країн СНД за 2016 рік скоротився, порівняно з 2015 роком, а до країн Європейського Союзу та Європи, навпаки – зріс. Щодо імпорту, то тут прослідковується майже така ж сама тенденція. Імпорт з країн СНД до України знизився у 2016 році порівняно з 2015, а з країн ЄС, Європи та Азії – зріс. Таким чином, можемо сказати що структура зовнішньоекономічної діяльності України відповідно до різних країн починаючи з 2013 року почала змінюватись та змінюється і досі. Окремі напрями міжнародної торговельної співпраці стають тривалими, інші носять короткостроковий характер, відображаючи певні тенденції співпраці.

Проаналізуємо товарну структуру зовнішньої торгівлі України за попередній рік на основі даних табл. 2.

Виходячи з інформації наведеної вище, найбільше доходів Україна отримує від експорту продуктів рослинного походження; жирів та олій тваринного або рослинного походження; недорогоцінних металів та виробів з них та від машин, обладнання та механізмів; електротехнічного обладнання. Щодо імпорту іноземних товарів, то тут Україна найбільше залучає мінеральні продукти; продукцію хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, а також машин, обладнання та механізмів; електротехнічного обладнання. Експорт іноземних товарів в 2016 році скоротився порівняно з 2015 роком, і становив 95,4 %. Відповідно можемо стверджувати, що він скоротився на 4,6 %. Щодо імпорту – прослідковується зворотна тенденція.

Загрозливою тенденцією, яка притаманна зовнішній торгівлі України впродовж останніх десяти років, є посилення залежності від імпорту високотехнологічних товарів. З огляду неспроможності країни задовольнити власні потреби це загрожує збільшенням від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі високотехнологічними товарами та кризовими явищами у діяльності вітчизняних високотехнологічних виробництв [8, с. 196].

Товарна структура зовнішньої торгівлі України у 2016 році¹ [7]

Код згідно з УКТЗЕД	Експорт			Імпорт		
	тис. дол. США	у % до 2015	у % до загального обсягу	тис. дол. США	у % до 2015	у % до загального обсягу
Усього	36361711,2	95,4	100	39249797,2	104,6	100
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	775036,9	94,1	2,1	626279,1	114,2	1,6
II. Продукти рослинного походження	8093693,7	101,5	22,3	1284816,5	112,1	3,3
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	3962975,8	120,1	10,9	245957,3	134,9	0,6
IV. Готові харчові продукти	2450096,2	99,3	6,7	1734013,9	107,9	4,4
V. Мінеральні продукти	2728764,8	88,0	7,5	8495024,4	72,7	21,6
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	1558173,2	73,1	4,3	5619505,4	112,2	14,3
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	409203,7	99,2	1,1	2866880,1	108,3	7,3
VIII. Шкури необроблені, шкіра вичищена	121962,5	106,3	0,3	208817,6	124,8	0,5
IX. Деревина і вироби з деревини	1131596,8	102,2	3,1	196737,9	132,7	0,5
X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	536903,4	87,0	1,5	915296,7	104,2	2,3
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	677445,5	106,8	1,9	1545748,7	109,3	3,9
XII. Взуття, головні убори, парасольки	163821,3	108,6	0,5	269414,4	108,5	0,7
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	298541,7	90,0	0,8	605821,0	118,8	1,5
XIV. Перли природні або культивовані, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння	51957,8	63,3	0,1	67314,9	93,7	0,2
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	8338854,6	88,0	22,9	2306476,1	115,1	5,9
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	3637946,0	92,3	10,0	7889365,2	125,8	20,1
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	555659,8	81,8	1,5	2959494,7	169,7	7,5
XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні	145690,7	91,9	0,4	580186,1	125,1	1,5
XIX. Різні промислові товари	537060,2	102,4	1,5	626281,7	122,3	1,6
XX. Твори мистецтва	182,5	62,9	0,0	1304,7	204,6	0,0

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополь та частини зони проведення антитерористичної операції.

Таблиця 3

Зовнішня торгівля України товарами з країнами ЄС у 2016 році (тис. дол. США) [9]

	Експорт	Імпорт	Сальдо
1	2	3	4
Усього по країнах ЄС	13496283,2	17140841,8	-3644558,6
у тому числі			
Австрія	361323,9	465091,3	-103767,4
Бельгія	251541,9	450193,7	-198651,9
Болгарія	418193,3	172873,8	245319,4
Велика Британія	317792,1	709262,8	-391470,6
Греція	159123,2	233560,4	-74437,2
Данія	155453,9	184203,0	-28749,1
Естонія	98048,2	66632,2	31416,0
Ірландія	45483,9	84712,5	-39228,5
Іспанія	1004547,4	500939,5	503607,9

1	2	3	4
Італія	1929575,6	1358227,8	571347,8
Кіпр	53481,4	22081,6	31399,9
Латвія	138155,3	112462,2	25693,2
Литва	258222,5	492528,0	-234305,6
Люксембург	5087,0	61475,9	-56388,8
Мальта	7746,0	11479,2	-3733,2
Нідерланди	995322,6	546847,8	448474,8
Німеччина	1423735,2	4318445,9	-2894710,7
Польща	2200010,1	2693326,6	-493316,5
Португалія	228126,0	50561,6	177564,4
Румунія	716981,4	380744,6	336236,8
Словаччина	471362,6	434865,6	36496,9
Словенія	16758,2	137288,0	-120529,7
Угорщина	1053084,2	801992,9	251091,3
Фінляндія	62355,7	216840,6	-154485,0
Франція	453674,3	1530515,3	-1076841,0
Хорватія	39065,9	29660,9	9405,0
Чехія	560756,1	654830,9	-94074,8
Швеція	71275,4	419000,6	-347725,1

Досліджуючи дані таблиці 3, можемо констатувати, що найсуттєвіше місце в експорті України посідають такі країни Європейського Союзу як: Іспанія, Італія, Німеччина, Нідерланди, Польща та Угорщина. Найменшу питому вагу в експорті займають: Естонія, Ірландія, Кіпр, Люксембург, Мальта, Словенія, Фінляндія та Хорватія. Найбільше імпортують товарів в Україну такі країни як: Італія, Німеччина, Польща та Франція, а найменше: Естонія, Ірландія, Кіпр, Люксембург, Мальта, Португалія та Хорватія. Отже, проаналізувавши наведені дані, можемо зробити висновок, що з певними країнами Європейського Союзу Україна підтримує тісніші зовнішньоекономічні зв'язки, а з деякими такі зв'язки є і зовсім незначні. Найважливішими країнами в експорті та імпорті України, які входять до числа країн Європейського Союзу, посідають такі країни як: Італія, Німеччина та Польща. В підсумку за 2016 рік імпорт з країн Європейського Союзу перевищив обсяги експорту до цих країн, і загальна сума складала -3477125,1 тис. дол. США.

Збалансування обсягів експорту та імпорту з метою забезпечення економічного розвитку є важливим завданням будь-якої країни. Експорт не може постійно перевищувати імпорт, оскільки це не сприяє ефективному використанню валютних коштів. І якщо в довготривалій період часу експорт та імпорт повинні бути збалансовані, то для країни, яка має забезпечити економічний прорив, перевищення експорту над імпортом є умовою розширення валютних можливостей та імпорту важливих для подальшого розвитку компонентів. Абсолютно нормальною є ситуація, коли причиною перевищення імпорту над експортом є імпорт наукоємного обладнання, послуг інноваційного характеру [10, с. 92].

На основі проведеного дослідження можна визначити наступні напрямки удосконалення міжнародної торгівлі: підвищення якості виготовлених товарів; розширення зовнішньоекономічних зв'язків; зміна структури імпорту та експорту, на такий, який є найбільш оптимальним для України, за наявних природних ресурсів та промисловості; виважена політика уряду щодо стимулювання власного виробництва, зниження кризових явищ, подолання безробіття, сприяння зміцненню національної валюти.

Висновки. У даній статті досліджено динаміку географічної структури експорту та імпорту товарів за період 2010–2016 роки, товарну структуру зовнішньої торгівлі України та зовнішню торгівлю України товарами з країнами ЄС у 2016 році. Виявлено, що основною причиною різкої зміни експортно-імпортних операцій є те, що починаючи з 2014 року не враховувалась зовнішньоекономічна діяльність тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Аналіз тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі України дав змогу визначити перспективи її подальшого розвитку та напрямки подолання проблеми. Основними, з яких є: підвищення якості виготовлених товарів; розширення зовнішньоекономічних зв'язків; виважена політика уряду щодо стимулювання власного виробництва, зниження кризових явищ, подолання безробіття, сприяння зміцненню національної валюти. Врахування запропонованих напрямків вплине на підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної економіки, зростання добробуту населення, покращення рівня життя.

Література

1. Система економічної безпеки держави: монографія / [О.С. Власюк, А.І. Сухоруков, І.В. Недін та ін.]; за ред. А.І. Сухорукова. – К. : Стіло, 2010. – 685 с.
2. Жаліло Я. А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика : монографія / Жаліло Я. А. (Серія “Економічні науки”). – К. : Нац. ін-т. страт. досл., 2003. – Вип. 8. – 368 с.

3. Мисик, Г.І. Проблеми ефективної зовнішньоекономічної діяльності України [Електронний ресурс] / Г.І. Мисик, Л.М. Римарева. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/10_NPE_2011/Economics/2_83625.doc.htm.
4. Фінансова статистика : навчальний посібник / В. М. Кремень, О. І. Кремень. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 368 с.
5. Власюк Т. О. Стан і тенденції зовнішньоторговельної діяльності України: виклики для економічної безпеки та способи їх подолання / Т. О. Власюк // Стратегічні пріоритети. Серія: Економіка. – 2015. – № 4. – С. 48–58.
6. Географічна структура експорту-імпорту товарів (1996–2016) : статистична інформація : Зовнішньоекономічна діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Товарна структура зовнішньої торгівлі України у 2016 році : статистична інформація : Зовнішньоекономічна діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Мельник Т.М. Інноваційний регрес у товарній структурі зовнішньої торгівлі України / Т.М. Мельник, О.В. Зубко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – №4. – Т.2. – С. 192–199.
9. Зовнішня торгівля України товарами з країнами ЄС у 2016 році : статистична інформація : Зовнішньоекономічна діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
10. Касич А. О. Структурні характеристики зовнішньої торгівлі України / А. О. Касич, С. В. Дідур // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 1 (79). — С. 85–94.

References

1. Systema ekonomichnoi bezpeky derzhavy: monohrafiia / [O.S. Vlasiuk, A.I. Sukhorukov, I.V. Nedin ta in.]; za red. A.I. Sukhorukova. – K. : Stylos, 2010. – 685s.
2. Zhalilo Ya. A. Ekonomichna stratehiia derzhavy: teoriia, metodolohiia, praktyka: Monohrafiia / Zhalilo Ya. A. – K. Nats. in-t. strat. dosl., 2003. – (Seriiia “Ekonomichni nauky”) – Vyp. 8 – 368s.
3. Mysyk, H.I. Problemy efektyvnoi zovnishnoekonomichnoi diialnosti Ukrainy [Elektronnyi resurs] / H.I. Mysyk, L.M. Rymareva. – Rezhyim dostupu: http://www.rusnauka.com/10_NPE_2011/Economics/2_83625.doc.htm.
4. Finansova statystyka: Navchalnyi posibnyk / V. M. Kremen, O. I. Kremen. – K.: Tsentr uchbovoi literatury, 2014. – 368s.
5. Vlasiuk T. O. Stan i tendentsii zovnishnotorhovelnoi diialnosti Ukrainy: vyklyky dlia ekonomichnoi bezpeky ta sposoby yikh podolannia / T. O. Vlasiuk // Stratehichni priorytety. Seriiia : Ekonomika. - 2015. - № 4. - S. 48-58.
6. Neohrafichna struktura eksportu-importu tovariv (1996-2016) : Statystychna informatsiia : Zovnishnoekonomichna diialnist [Elektronnyi resurs]. – Rezhyim dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Tovarna struktura zovnishnoi torhivli Ukrainy u 2016 rotsi : Statystychna informatsiia : Zovnishnoekonomichna diialnist [Elektronnyi resurs]. – Rezhyim dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Melnyk T.M. Innovatsiinyi rehres u tovarnii strukturi zovnishnoi torhivli Ukrainy / T.M. Melnyk, O.V. Zubko // Marketynh i menedzhment innovatsii. - 2011. - №4. - T.2. - S. 192-199.
9. Zovnishnia torhivlia Ukrainy tovaramy z krainamy YeS u 2016 rotsi : Statystychna informatsiia : Zovnishnoekonomichna diialnist [Elektronnyi resurs]. – Rezhyim dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
10. Kasych A. O. Strukturni kharakterystyky zovnishnoi torhivli Ukrainy / A. O. Kasych, S. V. Didur // Aktualni problemy ekonomiky. — 2008. — № 1 (79). — S. 85-94.

Рецензія/Peer review : 10.01.2018
Надрукована/Printed : 06.02.2018
Рецензент: д.е.н., проф. Ільєнко О. В.